

ГОЛЫШ О. И. СОСТОЯНИЕ НАУЧНОЙ РАЗРАБОТАННОСТИ ВОПРОСА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ В СФЕРЕ ВОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Проанализирована научная литература по вопросу противодействия оперативными подразделениями органов внутренних дел Украины преступлениям в сфере водопользования. Сделан вывод о недостаточности теоретической и практической разработанности этой тематики и о необходимости системного исследования теоретического генезиса, правового регулирования, организации и тактики противодействия преступлениям в сфере водопользования указанными подразделениями, а также особенностей внутреннего и внешнего взаимодействия во время указанного процесса.

Ключевые слова: оперативные подразделения, водоиспользование, выявление, преступления, противодействие.

HOLYSH O. I. THE STATE OF SCIENTIFIC ELABORATION OF THE ISSUE OF CRIMES COUNTERACTION IN THE SPHERE OF WATER CONSUMPTION

Genesis of the issue of crime counteraction in the sphere of water consumption is researched.

The subject of the paper is the state of scientific elaboration of issue of crime counteraction in the sphere of water consumption. The theme of the paper is the state of scientific elaboration of the issue of crime counteraction in the sphere of water consumption by operative units of Internal Affairs Agencies of Ukraine. The Objective of the paper is to research the state of scientific elaboration of the issue of crime counteraction in the sphere of water consumption by operative units of Internal Affairs Agencies of Ukraine. Methods of the research are comparative, formal and logical. The relevance of the paper is determined by insufficient scientific elaboration of the problems of crime counteraction in the sphere of water consumption by operative units of Internal Affairs Agencies of Ukraine. Results of the research are to analyze and compare the works of scientists from different areas of law. The area of implementation is operative and search activity, criminal procedure and criminalistics. The practical importance of the paper is the fact that some provisions of the article may be used while writing monographs and methodical and educational textbooks. Conclusions: the analysis of the material in this article demonstrates a lack of theoretical and practical research of the state of scientific elaboration of the issue of crime counteraction by operative units of Internal Affairs Agencies of Ukraine in the sphere of water consumption at monographic level.

Keywords: operative units, water consumption, detection, crimes, counteraction.

УДК [343.132:343.61](477)

В. Я. ГОРБАЧЕВСЬКИЙ,

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

КВАЛІФІКОВАНІ ВБИВСТВА: ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ

Проаналізовано слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисних убивств із кваліфікуючими ознаками, зокрема ситуації протидії і психологічної боротьби між слідчим, що розслідує умисне вбивство, і підозрюваним.

Розглянуто тактику розслідування ситуацій, коли вбивство вчинене особою, яка обізнана щодо специфіки і особливостей слідчої роботи. Розкрито особливості та порядок залучення додаткових сил і ресурсів, а також особливості використання сучасної оргтехніки і спеціальних технічних засобів на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень. Проаналізовано причини несвочасного розслідування кримінальних проваджень, а також ситуації, що вимагають створення слідчо-оперативних груп із залученням фахівців із необхідних оперативних, експертних та інших служб.

Ключові слова: умисне вбивство, кваліфікуючі ознаки, початковий етап розслідування, слідча ситуація, кримінальне провадження, «ідеальний злочин», поведінка жертви, ситуації організаційного характеру.

Умисне вбивство є одним із найбільш небезпечних кримінальних злочинів і характеризується настанням тяжких наслідків у вигляді

позбавлення людини життя, а також значним суспільним резонансом. Умисне вбивство з кваліфікуючими ознаками визнається особливо

тяжким злочином, за вчинення якого закон передбачає максимально жорстке кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі від десяти до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі [1, ст. 12].

Забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, притягнення до відповідальності в міру вини кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, є основним завданням кримінального провадження [2, ст. 2]. Успіх у його реалізації значною мірою залежить від якості організації початкового етапу розслідування.

До числа слідчих ситуацій початкового етапу розслідування умисних вбивств із кваліфікуючими ознаками належать ситуації протидії і психологічної боротьби між слідчим, що розкриває умисне вбивство, і підозрюваним.

У цій ситуації успіх слідчого у розкритті вбивства значною мірою буде залежати від того, наскільки він підготовлений до ведення діалогу з підозрюваним, обізнаний про особливості вибраної підозрюваним лінії поведінки, наскільки глибоко знає законодавство та інші обставини справи.

Принципове значення в діяльності з розкриття цієї категорії кримінальних правопорушень відіграє ступінь засвоєння слідчим психологічних і інших криміналістичних прийомів, які сприяють нейтралізації протидії підозрюваного розслідуванню, виявленню брехні з його боку, встановленню психологічного контакту з підозрюваним.

Достатньо передбачуваним можна вважати результат розслідування або, кажучи інакше, так звану «судову перспективу» кримінального провадження, за ситуації, коли розслідування веде слідчий із недостатнім досвідом, а відповідно і рівнем професійної підготовки, який належним чином не використовує напрацьовані криміналістичної тактики, тим більше, якщо вбивство вчинене особою з високим рівнем інтелекту, достатньо обізнаною щодо діяльності з розкриття злочинів. На жаль, в останній період, особливо після запровадження кримінального процесуального кодексу 2012 року, відбувся значний відтік досвідчених кадрів слідчих, а також суттєво, у разі збільшилось навантаження, в окремих територіальних органах кількість кримінальних проваджень у одного слідчого досягає ста.

Інша слідча ситуація полягає в розслідуванні вбивства, вчиненого особами з низьким освітнім рівнем, які не знають особливостей криміналістичної тактики. В цьому випадку

«судова перспектива» розслідування вбивства є більш оптимістичною.

Нарешті, найскладнішою слід вважати ситуацію, коли вбивство вчинене особою, яка раніше працювала в правоохоронних органах і обізнана щодо специфіки і особливостей слідчої роботи.

Загальновідомо, що «ідеальний злочин», який не залишає по собі слідів, жодна людина вчинити не в змозі. Завжди, наскільки кваліфікованим і обережним не був би злочинець, наскільки б довго і ретельно не готувався до вчинення злочину, в будь-якому випадку він обов'язково залишить сліди, які певним чином відобразатимуть його злочинні дії. Водночас серед загальної кількості слідів, їх відображення на певних матеріальних об'єктах є сліди, залишені не лише злочинцем, а й іншими, випадковими людьми.

Інше питання – чи будуть сліди, залишені саме злочинцем, виявлені слідчим, криміналістом або оперативним працівником, вилучені та своєчасно, повно і ретельно досліджені. Це залежить від рівня кваліфікації зазначених осіб, їх уважності та обережності під час огляду місця події.

Отже, своєчасно і якісно розслідувати можна кожний злочин. В одному випадку для цього буває достатньо одного дня (наприклад, для розкриття очевидного вбивства, вчиненого на побутовому ґрунті) та залучення мінімальної кількості сил та засобів (залучення дільничного інспектора міліції). В іншому випадку (наприклад, вчинення вбивства на замовлення) процес його розслідування може бути розтягнутим у часі і вимагає залучення значної кількості додаткових сил і ресурсів (можливостей підрозділів оперативної служби, оперативно-технічних, експертно-криміналістичних, кінологічних, спеціальних підрозділів). Причому певної «верхньої» межі можливого залучення додаткових сил і ресурсів до діяльності з розкриття і розслідування конкретного злочину не існує. Це залежить від досвіду та майстерності слідчого, а також рівня матеріально-технічного оснащення підрозділів, що залучаються до розкриття вбивства.

Аналогічним чином слід, мабуть, підходити і до проблем використання сучасної оргтехніки і спеціальних технічних засобів на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення. Адже їх застосування підвищує вірогідність встановлення винної особи та дозволяє іноді в разі скоротити термін розслідування у конкретному кримінальному провадженні.

На ситуаційний характер початкового етапу розслідування кримінального провадження про умисні вбивства з кваліфікуючими ознаками істотний вплив справляють, зокрема, особливості поведінки жертви злочину, що виявилися незадовго до настання її смерті. У вітчизняній спеціальній літературі, присвяченій подібним проблемам, вказані питання, в основному, розглядалися з точки зору віктимології, з позицій оцінки ролі жертви і її поведінки у провокації здійснення якогось суспільно небезпечного діяння, яким у цьому випадку є насильне умисне протиправне позбавлення життя особи.

У практиці правоохоронних органів зустрічаються також випадки, коли вбивства з кваліфікуючими ознаками залишалися нерозкритими. Для нерозкритого злочину характерно те, що відома подія, зібрані та досліджені матеріальні й інші джерела доказів, але особа, що вчинила злочин, не встановлена. Отже, до нерозкритих відносяться такі злочини, по яких у встановлений законом термін проведено розслідування, але зібрані докази не дозволили встановити винну особу.

Серед причин несвоєчасного розслідування кримінальних проваджень фахівці називають:

1. Обставини, що утруднюють в умовах неочевидності пізнання події та встановлення підозрюваних – відсутність свідків, втрата слідів злочину (атмосферні явища, пожежа, інше) або навмисне знищення зацікавленими особами.

2. Помилки, допущені на початковому етапі розслідування:

– давність учинення кримінального правопорушення чи несвоєчасний виїзд на місце події;

– безплановість і безсистемність, неналежна організація процесу розслідування злочину на початковому етапі кримінального провадження, невикористання чинників раптовості;

– недостатність професійного рівня підготовки слідчих, особливо в галузі криміналістики;

– неповне і неякісне використання науково-технічних засобів і допомоги фахівців;

– помилкова оцінка виявлених слідів, що призводить до побудови необґрунтованих версій, внаслідок чого – до втрати часу та джерел доказів.

3. Невикористання повною мірою можливостей взаємодії слідчого з оперативними підрозділами.

4. Неякісне проведення слідчих (розшукових) дій.

5. Невіра громадян у можливість встановити істину шляхом звернення до правоохорон-

них органів; недовіра до конкретних працівників правоохоронних органів.

6. Наявність у злочинців та їх співучасників покровителів в органах влади, матеріальних, інформаційних і інших можливостей, що дозволяють їм чинити активну протидію правоохоронним органам у розслідуванні кримінального правопорушення.

Слід зауважити, що найефективнішими є дії з розкриття умисних вбивств одразу після отримання повідомлення про злочин, про це свідчить аналіз кримінальних проваджень. Так, у 64,8 % випадків затримання підозрюваної особи і розкриття умисних вбивств відбувається протягом однієї доби, у 13,3 % випадків – до 3 діб, у 9,5 % випадків – до 10 діб і у 12,4 % випадків тривалість розкриття злочинів – понад 10 діб.

Поліпшенню діяльності з розкриття і розслідування умисних убивств може слугувати створення слідчо-оперативних груп із залученням фахівців із необхідних оперативних, експертних та інших служб.

Активізації діяльності з розслідування умисних вбивств, на нашу думку, сприятиме запровадження важелів громадського впливу на працівників правоохоронних органів. Поряд з вимогою КПК (ст. 222) про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування, керуючись вимогами Закону України «Про інформацію» щодо права громадян на інформацію [3], засоби масової інформації мають вільно застосовувати своє право на висвітлення обставин учиненого резонансного злочину за умови, що ця інформація отримана ними без порушень чинного законодавства. Журналіст не може виступати свідком у кримінальному провадженні, якщо він сам не спостерігав обставин, що мають до неї відношення. Отже, він не може бути попереджений за нерозголошення відомостей досудового слідства.

Розглядаючи питання про класифікацію слідчих ситуацій, на наш погляд, доцільно виділити три групи, виходячи зі ступеня обізнаності працівників правоохоронних органів про обставини вчиненого умисного вбивства:

– ситуації максимальної обізнаності («очевидні вбивства»);

– ситуації середньої обізнаності;

– ситуації недостатньої обізнаності.

Вказані ситуації можуть виникати не тільки на початковому етапі розслідування. За недостатньої конкретності й послідовності проведення слідчих (розшукових) дій із розслідування

умисних вбивств слідчі ситуації, що характеризуються середнім або недостатнім рівнем обізнаності про особливості конкретного злочину, можуть мати місце і на подальшому етапі розслідування [4].

За недостатньої професійності дій слідчого щодо розкриття певного вбивства закономірним підсумком його розслідування може стати закриття кримінального провадження через не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримання (п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК).

Для ситуації максимальної обізнаності про обставини вчиненого умисного вбивства з кваліфікуючими ознаками характерним фактором є наявність відомостей про більшість обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. У цьому випадку відома особа як жертви, так і вбивці. Як правило, особливих проблем у розслідуванні подібних злочинів не виникає, оскільки злочинець зазвичай не намагається зникнути з місця вчинення вбивства, або ж навпаки звертається з заявою про явку з повинною. Особи, які вчинюють такі умисні вбивства, здебільшого повністю або частково визнають свою вину і дають, в основному, правдиві свідчення про обставини вчиненого кримінального правопорушення.

У період розслідування і досудового розслідування, та судового розгляду таких проваджень іноді виникають спірні питання про те, як саме слід кваліфікувати вчинене вбивство (як умисне чи необережне, або вчинене в стані сильного душевного хвилювання, або ж спричинення умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого) [1, ст. 115, 116, 119, ч. 2 ст. 121].

Зазвичай ці спірні питання вирішують із урахуванням змістовних свідчень злочинця та обстановки вчинення вбивства.

Що стосується слідчих ситуацій середньої обізнаності про обставини вчиненого умисного вбивства з кваліфікуючими ознаками, то тут можна виділити такі закономірності. В таких ситуаціях на початковому етапі досудового розслідування досить рідко можна встановити особу жертви і вбивці, мотиви здійснення вбивства. Розслідування злочину потребує своєчасного проведення значного об'єму слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, направлених на виявлення і викриття вбивці. Навіть у випадку, коли на початковому етапі розслідування особу вбивці встановлено і він затриманий, як правило, своєї вини він не визнає, правдивих свідчень не дає.

Свідки вчинення злочину нерідко відсутні або дають суперечливі свідчення, будувати на яких звинувачення стає проблематичним.

У слідчих ситуаціях, пов'язаних з недостатньою обізнаністю про обставини вчиненого умисного вбивства з кваліфікуючими ознаками, на початковому етапі досудового розслідування про особу вбивці, як правило, немає будь-яких відомостей. Інформація, здобута з наявних джерел, є вкрай недостатньою та суперечливою. У слідчій практиці трапляються випадки, коли невідомою залишається не тільки особа жертви, але навіть її стать (коли знайдені лише фрагменти трупа), яку встановлюють лише на подальшому етапі розслідування шляхом призначення та проведення судово-біологічної експертизи. Слідчій практиці відомий випадок, коли вбивця пошматував труп жертви на дрібні частки розміром не більше кількох міліметрів за допомогою машини для подрібнення деревини та розвіяв над озером; у цьому випадку трупа в його «класичному» розумінні не існувало.

Зазвичай розкриття розслідування умисних вбивств, пов'язане з недостатньою обізнаністю про обставини вчинення злочину, стає можливим через явку вбивці з повинною або шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, в тому числі внаслідок його затримання за вчинення іншого кримінального правопорушення, а також збирання мікрослідів на місці події та проведення великої кількості криміналістичних, біологічних та інших експертиз [5].

Внаслідок проведеного узагальнення матеріалів кримінальних проваджень про умисні вбивства з кваліфікуючими ознаками, по яких вступили в законну силу вирокі судів, встановлено, що на початковому етапі досудового розслідування ситуації першої групи склалися в 47,9 % випадків, другої – в 42,9 % випадків, а третьої – в 9,2 % випадків.

В деяких випадках обставини події можуть бути дуже підозрілими. В сучасній американській криміналістичній літературі описаний достатньо характерний випадок, коли одного разу під час перевірки о 9.30 ранку службового входу ювелірного магазину посадовець знайшов його власника мертвим біля відкритих дверей з тильної сторони будівлі. В області голови трупа була значна за розмірами рана, що кровоточила. Були висунуті версії, що вбивство відбулося під час пограбування або крадіжки зі зломом. Ретельно проведений огляд місця події дозволив знайти сліди крові і один невеликий фрагмент шкіри на цегляній стіні біля заднього входу.

Матеріальних збитків для бізнесу покійного не виявлено. Під час судово-медичної експертизи трупа причиною смерті було встановлено інфаркт. У рваній рані було знайдено частки цегли. Проведена реконструкція подій показала, що після того, як увечері власник закрив магазин, у нього стався інфаркт, внаслідок чого він, втративши свідомість, упав, ударившись головою об цегляну стіну. В той же час рвані рани, які було знайдено на трупі, зовні виглядали так, як нібито були заподіяні насильно. Проте слідством було доведено, що мав місце нещасний випадок.

Цей приклад має застерегти слідчих і оперативних працівників від зайвої переоцінки власного суб'єктивного враження від результатів огляду місця події і потерпілого. В подібних ситуаціях здається вірним дочекатися надходження офіційного результату судово-медичної експертизи трупа.

Особиста присутність слідчого під час судово-медичної експертизи трупів у кримінальних провадженнях про вбивства позитивно впливає на дотримання термінів проведення досудового розслідування і найшвидше його завершення, та підвищення об'єктивності судово-медичного дослідження.

На ситуаційний характер процесу розслідування умисних вбивств, вчинених на побутовому ґрунті, суттєво впливають особливості відношення свідків до здійснюваного досудового розслідування. Вони далеко не завжди дають правдиві свідчення. Серед причин подібної поведінки слід назвати такі:

– вбивця є родичем, близьким або просто добрим знайомим допитуваного, при цьому надання правдивої інформації не влаштовує допитуваного внаслідок матеріальної або іншої зацікавленості;

– допитуваний бажає вирішити конфлікт особисто;

– допитуваний вірить, що жертва сама заступила напад на неї і, отже, не бажає покарання вбивці;

– допитуваний боїться говорити, причому ця боязнь є реально обґрунтованою.

До вказаних причин слід додати вельми характерну причину: невіра в можливість правовими заходами досягти справедливості.

Стосунки, що складаються між слідчим і підозрюваним, поза сумнівом, відображаються на результатах розслідування. Загальновідомим є факт, що за чинним законодавством України, незалежно від позиції на досудовому слідстві і в суді родичів або близьких загибло-

го, особа, яка вчинила умисне вбивство, повинна нести кримінальну відповідальність. Проте на практиці зустрічаються достатньо цікаві випадки. Наприклад, у справі про вчинене умисне вбивство в одному з міст Криму родичі покійного, які проходили свідками у справі, отримали «компенсацію» від злочинця та зайняли позицію захисту підозрюваного та заведення слідства в глухий кут. Отже, слідчий замість винесення обвинувального акта, був вимушений внести клопотання про закриття кримінального провадження згідно з п. 1 ч. 2 ст. 283.

Вивчаючи конкретну ситуацію, що складається на початковому етапі досудового розслідування, перш за все має бути з'ясовано, що відбулося на місці події: вбивство, нещасний випадок чи самогубство.

Так самогубство нерідко вчиняють із таких мотивів:

– хвороба з суттєвими больовими відчуттями;

– складні подружні стосунки;

– невдалий досвід з емоційним забарвленням, як, наприклад, невдала любов або розлучення;

– фінансові труднощі, включаючи загрозу значного пониження життєвого рівня або невдалого настання термінів виконання боргових зобов'язань;

– приниження (справжнє або уявне);

– каяття у нанесенні шкоди близькій людині;

– помста.

Зазначений вище перелік не є вичерпним.

Але якщо на місці події виявлений труп з явними ознаками самогубства, слід ретельно перевірити версію щодо інсценування самогубства вбивцею з метою приховування слідів злочину. Під час розслідування випадків явних самогубств можливість кримінального вбивства ніколи не має бути знехтувана.

Американські криміналісти виділяють вісім методів, що найбільш часто застосовують самогубці, а саме: використання вогнепальної зброї; повішання; вживання великих доз снодійного або інших фармацевтичних препаратів; утоплення; застосування вдаряючих і колючих знарядь; вживання отрути; удушення побутовим газом, а також падіння з висоти.

Деякі з зазначених методів можуть використовуватися під час вчинення умисного вбивства, замаскованого під самогубство. Проте за ретельного огляду місця події можна знайти певні відмінності в матеріальній обстановці, які дозволяють відрізнити самогубство від умисного вбивства.

Зазвичай досить складно відрізнити умисне вбивство із застосуванням вогнепальної зброї

від аналогічного самогубства. В обох випадках, як правило, відсутні очевидці події. Звідси виникає низка складних питань, вирішувати які доводиться ґрунтуючись на результатах огляду місця події, трупа на місці події та у морзі, даних судово-медичної та судово-біологічної експертизи (досліджень). За необхідності слід проводити реконструкцію події, зокрема під час слідчого експерименту або в процесі додаткового (повторного) огляду місця події. Ухвалюючи подібні рішення, необхідно робити певну поправку на можливий суб'єктивізм, що міститься у відомостях, отриманих від свідків, та деяку упередженість учасників огляду місця події і трупа, а також інші обставини, що можуть негативно вплинути на відповідність висновків слідства фактичним обставинам події.

Під час розслідування злочинів, окрім розглянутих вище слідчих ситуацій, виникають

різні види ситуацій організаційного характеру. Ситуація – це сукупність, поєднання обставин і умов, що створюють ті або інші відносини, певну обстановку або стан. Вона може виступати і як результат конфлікту, що виникає між людьми і колективами. В криміналістиці прийнято розглядати поняття слідчої ситуації стосовно процесу розслідування у кримінальному провадженні, а також стосовно окремої слідчої дії [6].

Розгляд описаних слідчих ситуацій має на меті допомогти слідчому правильно побудувати процес розслідування умисних вбивств з кваліфікуючими ознаками, виходячи з формування відносин, ділової взаємодії з оперативними підрозділами, іншими учасниками кримінального процесу, вжиття заходів організаційного характеру з метою створення конкретної ситуації, яка б найбільше сприяла ефективності розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : від 5 квіт. 2001 р. зі змін. та допов. – Київ : Паливода А. В., 2013. – 21 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила – Київ : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
3. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. – Редакція від 02.03.2014.
4. Волобуев А. Ф. Следственная тактика и её взаимосвязь с методикой расследования преступлений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Волобуев Анатолий Фёдорович. – Харьков, 1983. – 189 с.
5. Сырбу А. В. Понятие и виды информации, используемой в процессе расследования преступлений / А. В. Сырбу // Вестник Карагандинского юридического института МВД Республики Казахстан. – 2004. – Вып. 2. – С. 101–107.
6. Щербина Л. І. Щодо визначення критеріїв оцінки діяльності слідчо-оперативної групи під час розслідування злочину / Л. І. Щербина // Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. студентів, курсантів і слухачів (12 квіт. 2002 р.) / Донец. юрид. ін-т ЛДУВС. – Донецьк, 2002. – С. 90–94.

Надійшла до редколегії 20.10.2014

ГОРБАЧЕВСКИЙ В. Я. КВАЛИФИЦИРОВАННЫЕ УБИЙСТВА: ОСОБЕННОСТИ НАЧАЛЬНОГО ЭТАПА РАССЛЕДОВАНИЯ

Проанализированы следственные ситуации начального этапа расследования умышленного убийства с квалифицирующими признаками, в частности ситуации противодействия и психологической борьбы между следователем, который расследует преднамеренное убийство, и подозреваемым.

Рассмотрена тактика расследования ситуаций, когда убийство совершено лицом, знающим специфику и особенности следственной работы. Раскрыты особенности и порядок привлечения дополнительных сил и ресурсов, а также особенности использования современной оргтехники и специальных технических средств на стадии досудебного расследования уголовных правонарушений. Проанализированы причины несвоевременного расследования уголовных производств, а также ситуации, требующие создания следственно-оперативных групп с привлечением специалистов из необходимых оперативных, экспертных и других служб.

Ключевые слова: *преднамеренное убийство, квалифицирующие признаки, начальный этап расследования, следственная ситуация, уголовное производство, «идеальное преступление», поведение жертвы, ситуации организационного характера.*

HORBACHEVSKIY V. Y. MURDERS WITH QUALIFYING CHARACTERISTICS: THE PECULIARITIES OF THE INITIAL PHASE OF THE INVESTIGATION

The author analyzes the investigative situations of initial phase investigation of the murders with the qualifying characteristics, in particular, countermeasures and psychological struggle between an investigator that investigates the premeditated murder and the suspect.

The article discusses tactics of investigation of cases, when the offender is a person with a low educational level and does not know the details of investigative tactics. It also includes cases, when the offender has previously worked in law enforcement and was aware of the specifics and peculiarities of investigatory work. It also reveals the features and order of drawing additional forces and resources (capability of operational service units, technical, forensic, canine, and special units). The material shows challenges of the use of modern technologies at the stage of pre-trial investigation of criminal offences. The author examines the causes of untimely investigations of criminal proceedings. It also discusses the cases, which require the creation of the investigative-operational groups involving specialists with the necessary operational, forensic and other units. The article covers the possible levels of awareness regarding the circumstances of committing the homicide (maximum awareness, high awareness or insufficient awareness). It emphasizes the need, in the early stage of pre-trial investigation, for finding out what happened at the scene: homicide, accident or suicide.

Keywords: *premeditated murder, qualifying characteristics, initial phase of the investigation, investigative situation, criminal proceedings, «perfect crime», behaviour of the victim, situations of organizational character.*

УДК 343.627(477)

М. Г. ЗАСЛАВСЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права № 1

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО ОХОРОНИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Проаналізовано історичні джерела кримінального права. На їх основі виділено фактори соціальної обумовленості, які формували кримінальне законодавство минулого щодо охорони життя і здоров'я дітей. Історія дослідження починається з законодавства V століття до н. е. і закінчується прийняттям у Кримінальному кодексі України 2001 року ст. 137 «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей».

Ключові слова: *неповнолітні, охорона життя і здоров'я, історичні фактори, неналежний догляд, невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків.*

Проблеми охорони життя і здоров'я особи неодноразово розглядалися вченими кримінально-правових наук, у роботах яких розкривається зміст і значення життя і здоров'я, як для окремо взятої людини, так і для суспільства в цілому, відзначається важливість захисту цих соціальних цінностей, визначаються заходи щодо запобігання суспільно небезпечних посягань, надається розгорнута характеристика ознак окремих складів злочинів. У числі таких слід назвати П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, В. І. Борисова, В. В. Голіну, І. І. Гореліка, М. І. Загороднікова, В. І. Касинюка, М. Й. Коржанського, В. М. Куца, В. О. Навроцького, П. І. Орлова, Е. П. Побегайла, А. М. Попова, Ш. С. Рашковську, В. В. Сташиса, Б. С. Утевського, М. Д. Шаргородського, Н. С. Юзікову, Н. М. Ярмиш та інших. Слід також зазначити вчених – представників педагогічних і юридичних наук дореволюційного періоду: Л. М. Загурського, П. Ф. Лесграфта, В. Фармаковського, І. О. Фесенка, К. О. Шмідта, роботи яких

відзначаються постановкою проблеми охорони життя і здоров'я неповнолітніх та визначенням потреби в її комплексному розв'язанні.

Актуальність теми полягає в тому що, охорона життя і здоров'я неповнолітніх становила в минулому і становить у теперішньому часі підвищений інтерес суспільства, оскільки у своїй сутності стосувалася проблеми виживання людства, забезпечення генофонду, виховання нового здорового покоління.

Мета дослідження виявляється в доведенні того факту, що момент історичної спадковості і психологічної звичності у праві настільки істотний, що попередня і довгостроково існуюча караність діяння набуває принципово самодостатнього значення, обґрунтовує себе фактом власного існування [1, с. 214].

Аналіз деяких джерел права минулого дозволяє стверджувати, що вирішення питання щодо охорони життя і здоров'я дітей перебувало в сильній залежності від соціального становища дитини, наявності у неї вроджених